

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

SOME PECULIARITIES OF LEGAL REGULATION OF FINANCIAL ACTIVITY OF ECONOMIC ENTITIES

Лучковська С.І., к.ю.н.,
доцент кафедри права

Хмельницький національний університет

Присяжнюк М.П., к.ю.н.,
доцент кафедри права

Хмельницький національний університет

Статтю присвячено особливостям правового регулювання впровадження реєстраторів розрахункових операцій у діяльності фізичних осіб – підприємців. Детінізація економіки є одним із першочергових завдань для України, від ефективного та своєчасного розв'язання котрого залежить майбутнє країни як соціальної, демократичної держави, в якій панує верховенство права.

Проаналізовано нормативно-правові акти, якими здійснювалося впровадження реєстраторів розрахункових операцій в Україні. Досліджено прийняті 20 вересня 2019 року Верховною Радою України Закони України №128-IX «Про внесення змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» й інших законів України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг» та № 129-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг».

Обґрунтовано, що запроваджені вказаними законами вимоги з розширення сфери застосування реєстраторів розрахункових операцій у діяльності фізичних осіб – підприємців матимуть позитивний вплив на детінізацію розрахунків у сфері торгівлі і послуг. Проаналізовано досвід застосування реєстраторів розрахункових операцій у Грузії, Польщі, Словаччині та Латвії.

У статті обґрунтовано, що механізм впровадження реєстраторів розрахункових операцій має передбачати чіткий комплекс заходів, які б, з одного боку, заохочували до застосування реєстраторів розрахункових операцій самими суб'єктами господарювання, а з іншого боку, мали ефективні контролюючі можливості перевірки їхньої добросовісності на виконання вимог чинного законодавства.

Автори дійшли висновку, що впровадження реєстраторів розрахункових операцій є вірним шляхом для покращення ситуації з детінізацією економіки України, збільшення надходжень у бюджети всіх рівнів за рахунок удосконалення механізмів уточнення доходів суб'єктів господарювання та дієвим інструментом захисту прав споживачів.

Ключові слова: детінізація економіки, реєстратори розрахункових операцій, фізичні особи – підприємці, суб'єкти господарювання.

The article is devoted to the peculiarities of the legal regulation of the application of registrars of settlement operations in the activities of natural persons-entrepreneurs. The de-shadowing of the economy is one of the top priorities for Ukraine, as the future of the country as a social, democratic state in which the rule of law prevails depends on its effective and timely solution.

The normative legal acts, which carried out the introduction of registrars of settlement operations in Ukraine, are analyzed. The Laws of Ukraine №128-IX "On Amendments to the Law of Ukraine "On Application of Registrars of Settlement Transactions in the Sphere of Trade, Catering and Services" and other Laws of Ukraine on De-Shading of payments in the Sphere of Trade and Services" and №129-IX "On Amendments to the Tax Code of Ukraine on De-Shading of payments in the Sphere of Trade and Services" (adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine on September 20, 2019) are investigated.

It is substantiated that the requirements introduced by these laws to expand the scope of registrars of settlement transactions in the activities of natural persons-entrepreneurs will have a positive impact on the de-shadowing of payments in the sphere of trade and services. The experience of application of registrars of settlement operations in Georgia, Poland, Slovakia and Latvia is analyzed.

The article substantiates that the mechanism of introduction of registrars of settlement operations should provide a clear set of measures that would, on the one hand, encourage the application of registrars of settlement operations by economic entities, and on the other hand, have effective control capabilities to verify their good faith compliance with current legislation.

The authors conclude that the introduction of registrars of settlement operations is the right way to improve the situation of de-shadowing of Ukraine's economy, increase budget revenues at all levels by improving the mechanisms for specification the income of economic entities and an effective tool for consumer protection.

Key words: de-shadowing of the economy, registrars of settlement operations, natural persons-entrepreneurs, economic entities.

Постановка проблеми. У сучасних умовах особливого значення набуває підвищення ролі держави як регулятора господарських та фінансових відносин. Українська держава, з одного боку, постала перед викликами продовження впровадження реформи дерегуляції у сфері підприємницької діяльності, а з іншого боку, повинна віднайти шляхи оптимізації можливостей для збільшення бюджетних надходжень.

Саме тому виникає необхідність удосконалення норм господарського та фінансового права для покращення державної регуляторної політики. Відповідно до ч. 1 ст. 10 Господарського кодексу України одним з основних напрямів економічної політики є податкова політика, спрямована на забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян

в оподаткуванні їхніх доходів [1]. Звичайно, для проведення таких комплексних заходів зроблено чимало – скасовано окремі застарілі та неефективні норми в регулюванні господарських та фінансових (зокрема, податкових) відносин, а також відбувається приведення вимог чинного українського законодавства у відповідність до норм Європейського Союзу.

Водночас потрібно впроваджувати нові, а головне – дієві правові інструменти для детінізації економіки України та боротьби з ухиленням від сплати податків. Так, за розрахунками Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України рівень тіньової економіки в січні–березні 2020 року становив 31% від обсягу офіційного ВВП [2].

Дійсно, сьогодні значна частина економіки залишається тіньовою. І саме держава як регулятор через створення ефективного механізму регулювання суспільних відносин має впливати на такі відносини. Так, відпо-

відно до ст. 1 Господарського кодексу України цей Кодекс визначає основні засади господарювання в Україні й регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання [1]. При цьому особливої уваги потребує, з одного боку, збільшення надходжень у бюджети всіх рівнів за рахунок удосконалення механізмів оподаткування суб'єктів господарювання, а з іншого – захист прав споживачів, які є учасниками господарських відносин.

Саме тому **метою статті** стало дослідження особливостей правового регулювання впровадження реєстраторів розрахункових операцій у діяльність фізичних осіб – підприємців як дієвого інструменту боротьби з детінізацією економіки України та, відповідно, збільшення бюджетних надходжень.

Методологія дослідження правового регулювання впровадження реєстраторів розрахункових операцій у діяльності фізичних осіб – підприємців полягає: 1) у комплексному характері дослідження, який поєднує аналіз відповідних нормативно-правових актів України, історичних передумов їх прийняття та критичного опрацювання зарубіжного досвіду правового регулювання впровадження реєстраторів розрахункових операцій у діяльності суб'єктів господарювання; 2) у перебуванні об'єкта дослідження «на межі» декількох юридичних наук (насамперед фінансового і господарського права); 3) у необхідності забезпечення обґрунтованості результатів дослідження та можливостей використання отриманих висновків у галузевих юридичних науках та юридичній практиці.

Джерельною базою дослідження стали нормативно-правові акти України, міжнародно-правові документи у сфері впровадження реєстраторів розрахункових операцій, наукові праці фахівців, а також аналітичні довідки та статистичні дані, що здійснюються науково-дослідними установами, експертами і міжнародними неурядовими організаціями. Методологія дослідження правового регулювання впровадження реєстраторів розрахункових операцій у діяльності фізичних осіб – підприємців ґрунтується на наукових доробках учених: О. Бетлій, О. Гетмана, Д. Гетманцева, В. Дубровського, Т. Милованова, О. Подцерковного, О. Савич, С. Следзя, В. Черкашина та інших.

Виклад основного матеріалу. Натепер серед економістів існують думки, що зростання економіки України стримує використання підприємницької діяльності шляхом отримання статусу фізичної особи – підприємця з метою ухилення від сплати податкових платежів. Так, наприклад, колишній міністр економіки Т. Милованов, який підтримав пропозицію уряду штрафувати за використання фізичних осіб – підприємців (далі – ФОП) для ухилення від сплати податків, висловив думку про те, що «ФОПи створюють нерівні правила гри на ринку, заводять економіку в тінь, унеможливають розвиток фінансових ринків». Т. Милованов вважає, що «Люди і бізнеси, які протестують проти пропозиції уряду, насправді протестують проти підвищення ставки податків, якщо ФОПи не можна буде використовувати. Але це різні речі – створення прозорих і однакових правил гри для всіх і збільшення податків. Можна відмінити ФОПи й одночасно зменшити офіційні податки. Сьогодні система ФОПів утримує українську економіку від розвитку» [3].

У свою чергу Голова Комітету Верховної Ради України з податкової, митної та фінансової політики Д. Гетманцев відмітив, що в його інтерв'ю на РБК Україна йшлося про те, як збільшити ліміт для третьої групи платників, що є, на його думку, слушною ідеєю. Д. Гетманцев зазначив: «Однак існує проблема – зараз третя група ФОПів використовується великим бізнесом для уникання сплати ПДФО і ЄСВ. Тому доречно розглядати варіант підвищення ліміту з одночасним розглядом запобіжників, які не дозволять великому бізнесу надалі уникати сплати

податків. Яких запобіжників? Відповіді на це питання поки немає. Давайте обговорювати разом – так само як ми разом із бізнесом і громадськістю розглядаємо всі інші законопроекти. І ще раз наголошую: зміни в системі оподаткування не можуть бути за рахунок заборони роботи ФОПів, що надають послуги на єдиному податку» [4].

Дійсно, сьогодні значна частина економіки знаходиться в «тіні», а фізичних осіб – підприємців, що є платниками єдиного податку, досить часто використовують для проведення через них розрахункових операцій з метою мінімізації податкових виплат. Саме тому одним із механізмів виведення частини економіки, що знаходиться в «тіні», є впровадження реєстраторів розрахункових операцій для фізичних осіб – підприємців.

Так, відповідно до ст. 1 Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» реєстратор розрахункових операцій (далі – РРО) – це пристрій або програмно-технічний комплекс, в якому реалізовані фіскальні функції, і який призначений для реєстрації розрахункових операцій під час продажу товарів (надання послуг) [5]. Законодавець до реєстраторів розрахункових операцій відніс: електронний контрольно-касовий апарат, електронний контрольно-касовий реєстратор, вбудований електронний контрольно-касовий реєстратор, комп'ютерно-касову систему, електронний таксометр, автомат з продажу товарів (послуг) тощо. Таким чином, упровадження РРО у розрахунках з фізичними особами – підприємцями має, з одного боку, визначити рівень їхніх доходів, а з іншого боку, може бути ефективним запобіжним заходом для розповсюдження товарів, що перетнули митний кордон України як контрабанда.

Передумовою формування законодавства про РРО є прийняття Кабінетом Міністрів України Постанови від 11 червня 1994 року № 390 «Про впровадження електронних систем контролю та управління товарним і грошовим обігом» [6]. Метою прийняття відповідної Постанови було забезпечення своєчасного надходження до державного бюджету платежів від суб'єктів підприємницької діяльності у сфері торгівлі, громадського харчування і послуг, створення ефективної системи державного контролю та спеціалізованих відомчих систем управління товарним і грошовим обігом. Продовженням діяльності в цьому напрямку стало створення Кабінетом Міністрів України 08 червня 1995 року Державної міжвідомчої експертної комісії з електронних контрольно-касових апаратів. До основних завдань вказаної комісії було віднесено розроблення технічних вимог до електронних контрольно-касових апаратів (далі – ЕККА) для здійснення розрахунків зі споживачами за готівку та затвердження Державного реєстру електронних контрольно-касових апаратів, допущених до використання в Україні [7]. Вже 6 липня 1995 року комісія затвердила «Технічні вимоги до електронних контрольно-касових апаратів». При цьому вимоги, які ставились перед ЕККА, цілком кореспондують вимогам, що зараз ставляться до сучасних РРО: надійність (конструкція корпусу мала забезпечувати від безконтрольного доступу до функціональних блоків ЕККА – п. 2.1. Вимог), неможливість утрювання в роботу апарату (передбачалось пломбування корпусу ЕККА – п. 2.2. Вимог), фіксація операцій в режимі реального часу (наявність годинника-календаря реального часу, який працює незалежно від підключення ЕККА до електроживлення – п. 2.3. Вимог), збереження даних (ЕККА повинен забезпечувати збереження інформації в разі виключення електроживлення не менш як на 1440 годин – п. 2.5. Вимог), неможливість спотворення даних (забезпечувати неможливість зміни або знищення алгоритмів роботи, інформації в оперативній і фіскальній пам'яті та зміни дати в годиннику-календарю без пошкодження пломб або корпусу ЕККА – п. 2.7. Вимог), захист прав споживачів (ЕККА повинен забезпечувати друк

паперової контрольної стрічки в єдиному робочому циклі з касовими чеками (квитанціями), на якій відображаються в копії реквізити й показники виданих покупцям (замовникам) касових чеків (квитанцій) – п. 2.8. Вимог [8].

Наступним кроком стало прийняття 06 липня 1995 року Закону України «Про застосування електронних контрольно-касових апаратів і товарно-касових книг при розрахунках зі споживачами у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» № 265/95-ВР [9]. Відповідно до ст. 1 вказаного Закону встановлювалось, що підприємства, установи й організації всіх форм власності та громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності (далі – суб'єкти підприємницької діяльності), які здійснюють її у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, у тому числі з обміну валюти, за готівку, повинні проводити розрахунки зі споживачами через належним чином зареєстровані електронні контрольно-касові апарати з обов'язковою видачею споживачеві касового чека, вести журнал використання електронного контрольно-касового апарата, складати звіт з операцій, здійснюваних на цьому апараті, забезпечувати зберігання зазначених документів протягом строку, встановленого чинним законодавством, і подавати до державних податкових інспекцій за місцем реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності звітність, пов'язану із застосуванням електронних контрольно-касових апаратів, не пізніше 15 числа наступного за звітним місяця [9]. Як бачимо, цей Закон покладав на суб'єктів підприємницької діяльності досить значний обсяг дій з адміністрування надходжень. Саме тому в ч. 2 та 3 цієї ж статті вказано вище Закону закріплювалась спершу можливість за відсутності ККА тимчасово використовувати товарно-касові книги, а також передбачалось створення переліку окремих форм діяльності у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, специфіка яких дозволяє здійснювати розрахунки зі споживачами без застосування ЕККА з використанням товарно-касових книг. Згідно з Переліком окремих форм діяльності у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, специфіка яких дозволяє здійснювати розрахунки зі споживачами без застосування електронних контрольно-касових апаратів з використанням товарно-касових книг, зазначалось, що він стосується роздрібною торгівлі з лотків, корзин, ручних візків, цистерн, транспортних засобів продовольчими і непродовольчими товарами, включаючи торгівлю свіжою рибою, картоплею, овочами, фруктами, баштанними культурами, квітами, друкованою продукцією [10]. Таким чином, були запроваджені обмеження щодо застосування ЕККА. Враховуючи специфіку форм господарської діяльності, якими можна було займатись без застосування ЕККА, є підстави зробити висновок, що серед суб'єктів господарювання саме фізичні особи – підприємці вкрай негативно ставились до широкого запровадження реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, а також активно лобіювали відтермінування або і взагалі скасування змін до законодавства з цих питань.

Зокрема, 28 грудня 2014 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28 грудня 2014 року № 71-VIII, яким було передбачено, що платники єдиного податку другої і третьої (фізичні особи – підприємці) груп, крім тих, які здійснюють діяльність на ринках, продаж товарів дрібнодрібною торговельною мережею через засоби пересувної мережі, зобов'язані застосовувати у власній господарській діяльності зареєстровані, опломбовані у встановленому порядку та переведені у фіскальний режим роботи реєстратори розрахункових операцій (з 01 січня 2016 року – для II групи, з 01 липня 2015 року – для платників єдиного податку III групи) [11]. При цьому вказані суб'єкти господарювання до 01 січня 2017 року звільняються від проведення перевірок з питань дотримання порядку застосування реєстрато-

рів розрахункових операцій. Незважаючи на досить поступове та ліберальне впровадження норм щодо застосування реєстраторів розрахункових операцій, їх запровадження спричинило досить серйозний спротив, причому як з боку підприємців через протестні акції, так і частини народних депутатів, що їх підтримують.

Противники широкого застосування реєстраторів розрахункових операцій пояснювали свою позицію такими аргументами: 1) вказані законодавчі зміни не дадуть позитивного фіскального ефекту; 2) збільшиться вартість адміністрування бізнесу, що не сприятиме детінізації економіки; 3) запропоновані норми сприятимуть додатковим корупційним ризикам (вибіркові перевірки, додаткові штрафи); 4) це знівелює суть спрощеної системи оподаткування тощо. [12]. Саме з цих міркувань був прийнятий Закон України від 01 липня 2015 року № 569-VIII, в якому було закріплено впровадження реєстраторів розрахункових операцій виключно для фізичних осіб – підприємців другої і третьої груп незалежно від вибраного виду діяльності, обсяг доходу яких протягом календарного року перевищує 1 млн гривень [13]. Таким чином, вкотре мало місце фактично відтермінування застосування реєстраторів розрахункових операцій для малого бізнесу.

У цей же період неофіційний сектор економіки України, розрахований відповідно до Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки, затверджених наказом Мінекономіки від 18 лютого 2009 року № 123, набуває загрозливих розмірів. Зокрема, з 2007 по 2014 рік він становив від 28% у 2007 році до 42% у 2014 році. При цьому показники тіньової економіки в малому бізнесі за методом «витрати населення-роздрібний товарооборот» у 2014 році становили вже 57% від ВВП [14]. Зазначені обставини чітко вказують на те, що в Україні відсутні дієві правові механізми боротьби з неофіційним сектором економіки. Окрім того, відтермінування запровадження РРО та/або встановлення винятків для суб'єктів господарювання жодним чином не сприяють легалізації тіньової економіки. Таким чином, починаючи з 1994 року і дотепер законодавець не зважається на реальні кроки з адміністрування готівкових розрахунків фізичними особами – підприємцями, а норми, що приймалися, не мають позитивного впливу на легалізацію тіньових доходів, при цьому аргументація противників запровадження РРО не знаходить жодного обґрунтованого підтвердження.

Зважаючи на фактично «патову» ситуацію, є потреба звернути увагу на міжнародний досвід боротьби з тіньовим сектором економіки. При цьому необхідно вказати, по-перше, що таке явище, як тіньова економіка, присутнє і в найбільш розвинутих державах та знаходиться в діапазоні 14–16% від їхніх ВВП. По-друге, станом на 2010 рік 43% країн Європейського Союзу вже мали законодавчі вимоги щодо обов'язкового застосування РРО, які були сертифіковані виробниками і найчастіше мають захист від несанкціонованого втручання (так звану «чорну скриньку») і обов'язкову вимогу щодо надання фіскальних чеків споживачу в разі здійснення всіх покупок [15, с. 5–6].

Особливо цікавим саме для України є все ж таки досвід держав, де раніше домінуючу роль відіграв державний сектор економіки, а традиції ринкової моделі економіки є відносно молодими. Зокрема, в Грузії під час запровадження РРО було розмежовано підхід до різних груп платників податків. Так, представниками мікробізнесу, які надають невеликі послуги населенню (як-то: ремонт одягу, взуття, телевізорів, тощо) і мають обороти до 30 тис. ларі (близько 20 тис. дол. США), звільнені від оподаткування та, відповідно, використання РРО. Наступна група платників податків – дрібний бізнес – з оборотом до 100 тис. ларі (70–75 тис. дол. США), можливістю наймати працівників і правом сплачувати ПДФО в розмірі 3% з обороту, повинна використовувати ККА, які надаються за рахунок держави. Також, щоби спонукати бізнес надати чеки,

а споживачів – вимагати видачу чеків, уряд Грузії запропонував фіскальну лотерею, в якій чек слугував лотерейним квитком. Для участі в лотереї споживачам слід було перевірити справжність отриманого чеку через Інтернет, мобільний телефон або автомати швидких платежів протягом місяця після видачі [16, с. 8].

У Польщі у 2010 році для збільшення бюджетних доходів Міністерство фінансів зменшило кількість підприємств, на яких не було поширено вимогу стосовно обов'язкової електронної реєстрації операцій, та збільшило загальне використання касових апаратів. Застосування електронних контрольно-касових апаратів стало обов'язковим для низки професій, зокрема лікарів, юристів, податкових консультантів, бухгалтерів та перекладачів, які раніше мали право не звітувати про свої доходи до податкових органів і сплачували податок з прибутку у вигляді одноразової суми [16, с. 9]. У Словаччині обов'язкове застосування зареєстрованих у податкових органах електронних касових апаратів передбачене для всіх суб'єктів господарювання, які продають товари або надають послуги. Винятками є продаж марок, періодики, квитків у громадському транспорті, телефонних карток, товарів через автомати, товарів, оплата за які здійснюється під час доставки, товарів і послуг, які виробляються та надаються студентами під час практики та інвалідами [16, с. 9–10]. У Литві обов'язкове використання касових апаратів було запроваджено для осіб, які займаються індивідуальною торговою діяльністю. При цьому йдеться про торгівлю, що здійснюється в будівлях та приміщеннях, кіосках, вагончиках, автомагазинах та мобільних магазинах (тобто окрім торгівлі просто неба). Винятком є продаж сільськогосподарської продукції та продовольчих продуктів, вироблених з такої продукції, якщо вона вирощена на власній (або орендованій) землі. Також винятком є підприємці, які працюють із застосуванням патенту [16, с. 10].

З огляду на зазначений вище аналіз міжнародного досвіду застосування РРО можна дійти висновку, що лише комплексний підхід є найбільш ефективним у вирішенні проблеми детінізації економіки. Можна сказати, що саме цим послугоувалися автори Законів № 128-IX та № 128-ІХ. 20 вересня 2019 року Верховною Радою України було прийнято Закони України № 128-IX «Про внесення змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» й інших законів України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг» (далі – Закон № 128) [17] та № 129-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг» (далі – Закон № 129) [18].

Вказані вище Закони стосуються вдосконалення правового регулювання реєстраторів розрахункових операцій.

1. Відбулось впровадження в діяльність суб'єктів господарювання програмних РРО, тобто їм дозволено у здійсненні готівкових розрахунків зі споживачами використовувати смартфони, планшети, комп'ютери тощо зі спеціальним програмним РРО. При цьому фіскалізація розрахункових операцій відбувається на сервері ДПС України.

2. Законодавець передбачив упровадження механізму «кешбек» – компенсації споживачу коштів, сплачених за придбаний товар або отриману послугу, якщо такому споживачу було надано розрахунковий документ, інформація про який відсутня в базах даних ДПС України. Так, якщо інформація про касовий чек РРО, виданий споживачу, відсутня на сервері ДПС України, такий споживач має право звернутися до контролюючого органу про порушення суб'єктом господарювання порядку проведення готівкових розрахунків та отримати право на компенсацію 100 відсотків вартості придбаного товару або отриманої послуги в разі підтвердження факту порушення суб'єктом господарювання вимог чинного законодавства. Отже, запровадження механізму «кешбек» спрямоване на

боротьбу з «нефіскальними» чеками, коли суб'єкти господарювання надають споживачу чеки, які не є фіскальними, проте схожі на фіскальні чеки.

3. Наступне нововведення – це запровадження терміна «ризикові види діяльності» – це види діяльності фізичних осіб – підприємців, де, на думку законодавця, найбільш поширені випадки порушення вимог чинного законодавства щодо РРО. При цьому законодавець не вказує на характерні ознаки ризикових видів діяльності, а лише перераховує такі види діяльності. Зокрема, до ризикових видів діяльності були віднесені: продаж товарів або надання послуг через мережу Інтернет, торгівля ювелірними виробами та побутовими виробами з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, готелів тощо. Крім того, впроваджується обов'язкове застосування РРО для фізичних осіб – підприємців (платників єдиного податку другої та третьої груп).

4. Також передбачено збільшення розміру штрафних санкцій за незастосування РРО або застосування з порушенням установлених вимог чинного законодавства.

5. Окрім того, впроваджено обов'язок суб'єктів господарювання проводити розрахункові касові операції через РРО та програмні РРО з використанням режиму попереднього програмування найменування та цін товарів або послуг із зазначенням коду товарної підкатегорії згідно з УКТ ЗЕД для підакцизних товарів. У разі порушення цих норм передбачені фінансові санкції в розмірі 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Водночас упровадження РРО вчергове зіткнулось зі значним спротивом суб'єктів господарювання, насамперед фізичних осіб – підприємців. Групою народних депутатів, що їх підтримує, 20 грудня 2019 року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроекти: № 2644 [19] та № 2645 [20], якими запропоновано скасувати деякі зміни, внесені законами № 128 і № 129. У пояснювальних записках до цих законопроектів вказується на такі недоліки прийнятих законів:

1) зазначені Закони мають виключно негативне сприйняття з боку представників легального малого бізнесу, оскільки їх практична реалізація призведе до нівелювання переваг спрощеної системи оподаткування, зокрема, збільшення та здорожчання процедур адміністрування малого та мікропідприємництва;

2) практичне застосування Законів може призвести до бізнес-еміграції підприємців, особливо тих, які не мають значних капіталовкладень, у країни з більш сприятливим податковим кліматом та/або може змусити підприємців, які мають певні капіталовкладення, призупиняти або скорочувати свою діяльність чи взагалі шукати нові місця заробітку, в тому числі в інших країнах;

3) зазначені ініціативи можуть спровокувати делегалізацію ведення господарської діяльності у зв'язку зі зростанням витрат суб'єктів господарювання на адміністрування процесів застосування реєстраторів розрахункових операцій та витрат на оплату праці бухгалтерів. Слід також взяти до уваги, що до витрат суб'єктів господарювання не враховувалась вартість пристрою, на який можна завантажити відповідне програмне забезпечення, яке призначене для реєстрації розрахункових операцій, адже в разі відсутності такого пристрою витрати, відповідно, зростуть на вартість цього пристрою (смартфон, планшет) або іншого програмно-апаратного чи програмно-технічного комплексу, при цьому станом на тепер вартість останніх є невідомою.

Як наслідок, 17 березня 2020 року був прийнятий Закон України № 533-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» (далі – Закон

№ 533) [21], яким було перенесено терміни набуття чинності норм Законів № 128 та № 129. Так, відповідно до пп. 4 та 5 розділу I Закону № 533 набрання чинності Законами № 128 та № 129 відтермінується, а саме:

– з 19.04.2020 року до 01.08.2020 року – можливість застосування програмних реєстраторів розрахункових операцій і збільшення розміру штрафних (фінансових) санкцій;

– з 01.10.2020 року до 01.01.2021 року – запровадження механізму «кешбек» та обов'язок застосування РРО фізичними особами-підприємцями платниками єдиного податку другої та третьої груп, які провадять ризикові види діяльності;

– з 01.01.2021 року до 01.04.2021 року – обов'язок застосування РРО всіма фізичними особами-підприємцями платниками єдиного податку другої та третьої груп.

При цьому вкотре пропонується досить декларативна норма, згідно з якою в разі перевищення платником єдиного податку другої – четвертої груп (ФОПом) у календарному році обсягу доходу 1 000 000 гривень, застосування реєстратора розрахункових операцій та/або програмного реєстратора розрахункових операцій для такого платника єдиного податку є обов'язковим. Застосування реєстратора розрахункових операцій та/або програмного реєстратора розрахункових операцій починається з першого числа першого місяця кварталу, наступного за виникненням такого перевищення, та продовжується в усіх наступних податкових періодах протягом реєстрації суб'єкта господарювання як платника єдиного податку.

Висновки. Отже, впровадження РРО, на нашу думку, є вірним шляхом з покращення існуючої ситуації з детінізацією економіки України, збільшення надходжень у бюджети всіх рівнів за рахунок оптимізації/

удосконалення механізмів уточнення доходів господарюючих суб'єктів та дієвим інструментом захисту прав споживачів. При цьому механізм упровадження РРО має передбачати чіткий комплекс заходів, які б, з одного боку, заохочували до застосування РРО самих суб'єктів господарювання, а з іншого – мали б ефективні контролюючі можливості перевірки їхньої добросовісності виконання вимог чинного законодавства України. У процесі цього має бути обов'язково враховано, що:

– існуючі заходи з боротьби з пандемією суттєво обмежують фінансові можливості фізичних осіб – підприємців, а тому впровадження РРО має відбуватись за рахунок державних дотацій з повною або частковою компенсацією фінансових втрат суб'єктів господарювання;

– всі операції з реєстрації, проведення та обліку РРО мають бути максимально спрощені, доступні та автоматизовані;

– ефективність упровадження РРО напряму залежить від дієвості непрямих контрольних функцій, що будуть зосереджені в руках громадян України як споживачів товарів та послуг;

– держава має культивувати та підтримувати стимулюючими заходами культуру отримання фіскального чека споживачем від суб'єкта господарювання за отримані товари та/або надані послуги;

– потрібно зменшувати вплив людського фактору у сфері проведення перевірок контролюючими органами та масово запроваджувати дистанційні та електронні форми податкового контролю.

Також важливим безальтернативним напрямом упровадження РРО в сучасних умовах є використання інноваційних цифрових технологій обміну інформацією в трикутнику: суб'єкт господарювання – споживач – контролюючий орган.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
2. Тенденції тіньової економіки. Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. *Веб-сайт Мінекономіки*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> (дата звернення: 20.10.2020).
3. Милованов Т. Фейсбук. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1297696213732891&id=100004775745586 (дата звернення: 20.10.2020).
4. Гетманцев Д. Фейсбук. URL <https://www.facebook.com/danil.getmantsev/posts/3050059358402719> (дата звернення: 20.10.2020).
5. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 28. Ст. 205.
6. Про впровадження електронних систем контролю та управління товарним і грошовим обігом : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 червня 1994 року № 390 (втратила чинність на підставі Постанови КМУ № 987 (987-2017-п) від 18.12.2017 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-94-n#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
7. Про Державну міжвідомчу експертну комісію з електронних контрольно-касових апаратів : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 червня 1995 року № 398. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/398-95-%D0%BF/ed19950608#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
8. Технічні вимоги до електронних контрольно-касових апаратів : Затверджено рішенням Державної міжвідомчої експертної комісії з електронних контрольно-касових апаратів протоколом № 2 від 06.07.95 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002225-95#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
9. Про застосування електронних контрольно-касових апаратів і товарно-касових книг при розрахунках із споживачами у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 06.07.1995 року № 265/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 28. Ст. 205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-vr#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
10. Перелік окремих форм діяльності у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, специфіка яких дозволяє здійснювати розрахунки із споживачами без застосування електронних контрольно-касових апаратів з використанням товарно-касових книг : Наказ Міністерства економіки України № 1 від 10.01.95 р. (втратив чинність на підставі Наказу Мінекономіки № 73 (з0322-96) від 13.06.96 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0025-95/ed19960620#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
11. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : Закон України 28 грудня 2014 року № 71-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 7–8, № 9. Ст. 55.
12. Впровадження РРО: у скільки касові апарати обійдуться підприємцям? *Дебет-кредит*. URL: <https://news.dtki.ua/state/cash-handling/34387> (дата звернення: 20.10.2020).
13. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо застосування реєстраторів розрахункових операцій : Закон України від 1 липня 2015 року № 569-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 33. Ст. 327.
14. Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки : Наказ Мінекономіки від 18.02.2009 р. № 123. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0123665-09#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
15. Аналітична робота щодо шляхів лібералізації ринку РРО через впровадження технології «інноваційний (цифровий) РРО» (або «сервер розрахункових операцій»). Експерти групи Податкова та бюджетна реформа Реанімаційного пакету реформ. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/Analitichna-robota-schodo-slyahiv-liberalizatsiji-rynku-RRO-eksperty-RPR.pdf> (дата звернення: 20.10.2020).
16. Бетлій О. Застосування реєстраторів розрахункових операцій: міжнародний досвід – уроки для України. Київ, 2015. URL: <https://www.slideshare.net/USAIDLEV/ss-52883726> (дата звернення: 20.10.2020).
17. Про внесення змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» та інших законів України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг : Закон України від 20 вересня 2019 року № 128-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 46. Ст. 296.

18. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі і послуг : Закон України від 20 вересня 2019 року № 129-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 46. Ст. 297.

19. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відміни норм, які передбачають посилення фіскального тиску шляхом розширення сфери застосування реєстраторів розрахункових операцій № 2644 від 20.12.2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67729 (дата звернення: 20.10.2020).

20. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо відміни норм, які передбачають посилення фіскального тиску шляхом розширення сфери застосування реєстраторів розрахункових операцій № 2645 від 20.12.2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67730 (дата звернення: 20.10.2020).

21. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17 березня 2020 року № 533-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 17. Ст. 106.